

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องความต้องการการพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยใช้ทฤษฎีการบริหารโรงเรียน ของโรเบิร์ต แอล แคทซ์ (Katz 1955 : 33 – 42) ซึ่งได้แบ่งทักษะการบริหารออกเป็น 3 ด้าน คือ ทักษะด้านความรู้ความสามารถ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ และทักษะด้านเทคนิควิธีการ และความต้องการพัฒนาทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษา คือ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ มีลำดับขั้นตอนของการวิจัย สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

สมมุติฐานของการวิจัย

1. ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารในแต่ละด้านแตกต่างกัน
2. ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ที่สำเร็จการศึกษาในสาขาที่ต่างกัน มีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารในแต่ละด้านแตกต่างกัน
3. ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ที่มีประสบการณ์การบริหารต่างกัน มีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารในแต่ละด้านแตกต่างกัน

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ประจำปีการศึกษา 2548 จำนวน 227 คน จำแนกเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษาชำนาญการ จำนวน 69 คน และผู้อำนวยการสถานศึกษาชำนาญการพิเศษ/เชี่ยวชาญ จำนวน 158 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยเป็นผู้สร้างขึ้น แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ใน 4 ด้าน คือ ทักษะด้านความรู้ความสามารถ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านเทคนิควิธีการ และทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ คำถามเป็นคำถามแบบทางบวกทั้งหมด เป็นแบบเลือกตอบ มี 5 ช่องระดับคะแนนให้ผู้ตอบคำถามที่มีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหาร เลือกตอบตามความประสงค์ความต้องการพัฒนาในระดับใด ได้แก่ ต้องการมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีคำถามทั้งหมด 48 ข้อ โดยแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องจากกลุ่มประชากร เป็นข้าราชการครู ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาทั้งหมด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ผู้วิจัยดำเนินการส่งแบบสอบถาม และขอรับคืนด้วยตนเอง ได้รับคืนมา จำนวน 227 ชุด เมื่อทำการตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์แล้ว พบว่า มีจำนวน 3 ชุด ที่ไม่ถูกต้องสมบูรณ์ จึงตัดออกไป คงเหลือที่ถูกตัดสมบูรณ์ จำนวน 224 ชุด คิดเป็นร้อยละ 98.68 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาทั้งหมดมาประมวลข้อมูลทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows ดังนี้

1. วิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ
2. วิเคราะห์ความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการคำนวณ หาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. วิเคราะห์เปรียบเทียบความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อหาความแตกต่างระหว่างกลุ่ม โดยใช้สถิติ t-test และ F-test

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 4 สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. ความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมและเป็นรายด้าน ดังนี้

1.1 ความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ผู้บริหารสถานศึกษามีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและในภาพรวมทักษะรายด้าน ผู้บริหารสถานศึกษามีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารในแต่ละด้านอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยเรียงลำดับดังนี้

ทักษะด้านความรู้ความสามารถ ทักษะด้านเทคนิควิธีการ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ และทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

1.2 ความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 เฉพาะด้านเป็นรายข้อ ดังนี้

- ทักษะด้านความรู้ความสามารถพบประเด็นความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาใน 3 ลำดับแรก คือ การบริหารแบบมีเป้าประสงค์ การจัดระบบงานให้มีประสิทธิภาพ และการจัดทำแผนงานของสถานศึกษาเพื่อใช้ในการบริหาร

- ทักษะด้านเทคนิควิธีการพบประเด็นความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาใน 3 ลำดับแรก คือ เทคนิคการบริหารงบประมาณ เทคนิคการนิเทศภายใน เพื่อประกันคุณภาพ และเทคนิคการกระตุ้นบุคคลประเภทเฉื่อยชาและล่าช้า

- ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์พบประเด็นความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาใน 3 ลำดับแรก คือ การบริหารแบบมีส่วนร่วม การประสานความขัดแย้งระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคล การสร้างความสามัคคีและบรรยากาศความเป็นมิตรในสถานศึกษา และการจูงใจให้ผู้อยู่เกี่ยวข้องทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศพบประเด็นความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาใน 3 ลำดับแรกคือ การใช้คอมพิวเตอร์ทำการจัดเก็บข้อมูล ลงในอุปกรณ์เก็บข้อมูล ใช้คอมพิวเตอร์ในการประมวลผลตามโปรแกรมหรือคำสั่งที่กำหนด และใช้คอมพิวเตอร์ในการแสดงผลลัพธ์ที่ได้จากการประมวลผลไปยังหน่วยแสดงผล

2. เปรียบเทียบความต้องการพัฒนาทักษะการบริหาร ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ตามตำแหน่ง สาขาที่สำเร็จการศึกษา และประสบการณ์การบริหาร โดยภาพรวมทุกทักษะ และจำแนกเป็นรายทักษะ ดังนี้

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานศึกษาชำนาญการ และผู้อำนวยการสถานศึกษาชำนาญการพิเศษและเชี่ยวชาญ มีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหาร โดยภาพรวมทุกทักษะการบริหาร และรายทักษะการบริหารทั้ง 4 ทักษะไม่แตกต่างกัน

2.2 ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีการศึกษาสาขาที่สำเร็จการศึกษาในสาขาการบริหาร การศึกษา และสาขาอื่นๆ มีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหาร โดยภาพรวมทุกทักษะการบริหาร และรายทักษะการบริหาร ทั้ง 4 ทักษะไม่แตกต่างกัน

2.3 ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์การบริหารน้อยกว่า 5 - 10 ปี และมากกว่า 10 ปี มีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหาร โดยภาพรวมทุกทักษะการบริหาร และรายทักษะการบริหารทั้ง 4 ทักษะไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากสรุปผลการวิจัย มีประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยนำเสนอเพื่อการอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการวิจัยพบว่าผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 ที่มีตำแหน่งสาขาที่สำเร็จการศึกษา และประสบการณ์การบริหารต่างกัน มีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และในรายทักษะทุกด้าน อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยเรียงลำดับดังนี้ คือ ทักษะด้านความรู้ความสามารถ ทักษะด้านเทคนิควิธีการ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ และทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ แสดงว่าผู้บริหารสถานศึกษามีความกระตือรือร้นในด้านที่จะพัฒนาตนเอง เพื่อให้มีความรู้ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงานในหน้าที่เพิ่มมากขึ้น อันจะส่งผลให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (บุญเหลือ กองทอง 2535 : 16) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จรรยา บริบูรณ์ (2544 : 88) ที่พบว่าผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารอยู่ในระดับมาก และผลการวิจัยของกอบชัย กำแหงกิจ (2544 : 84) พบว่าผู้บริหารวิทยาลัยสังกัดกองวิทยาลัยเทคนิคกรมอาชีวศึกษาภาคใต้ มีความต้องการพัฒนาทักษะทางการบริหารโดยรวมอยู่ในระดับมาก จากการที่ผู้บริหารสถานศึกษามีความต้องการพัฒนาทักษะอยู่ในระดับมาก โดยภาพรวมรายทักษะ และรายชื่อ เพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณภาพและศักยภาพอย่างสมบูรณ์แบบ เพราะต้องทำหน้าที่อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง ทั้งหน้าที่ตามกฎหมาย และหน้าที่พัฒนาสถานศึกษา ให้เป็นไปตามนโยบายในทุกระดับ นอกจากนี้ยังเป็นที่คาดหวังของผู้ร่วมงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องว่า ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องบริหารงานในความรับผิดชอบให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ และจะต้องเป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพ มีศักดิ์ศรีเป็นที่เชื่อถือศรัทธาทั้งผู้ร่วมงานและบุคคลทั่วไป (สมยศ มีเทศ 2532 : 7-8) ประกอบกับผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำทางการศึกษาที่ต้องปฏิบัติตามนโยบายของชาติจะต้องรอบรู้ และเป็นທີ່ปรึกษาในการปฏิบัติงานได้นั้นคือ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และทักษะการปฏิบัติงานในทุกด้านเป็นอย่างดีในอันที่จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการบริหารการจัดการศึกษา

นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษายังเป็นผู้มีอำนาจในการให้คุณให้โทษต่อผู้ใต้บังคับบัญชาได้ ถ้าผู้บริหารขาดคุณธรรมจะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาขาดขวัญกำลังใจ และอาจนำไปสู่ความแตกแยก การทำงานแบบมีส่วนร่วมก็จะไม่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ประชุม รอดประเสริฐ (2527 : 24) กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารที่ดีจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมทั้ง กาย วาจา ใจ การปฏิบัติงานก็จะได้รับความร่วมมือร่วมใจด้วยดี เพื่อที่จะทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ตลอดจนให้เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี

2. ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษาชำนาญการ และผู้อำนวยการสถานศึกษาชำนาญการพิเศษ/เชี่ยวชาญ มีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน แสดงว่าผู้บริหารสถานศึกษาทุกตำแหน่งต่างก็มีความเข้าใจ และตระหนักในสภาพการบริหารงานในปัจจุบันว่าจะต้องปรับตัวและพัฒนาตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ การพัฒนาหลักสูตร การปฏิรูปการศึกษา และเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้เป็นแรงผลักดันให้ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องการพัฒนาตนเองเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง

3. ผู้บริหารสถานศึกษาที่สำเร็จสาขาการศึกษาในสาขาการบริหารการศึกษา และสาขาอื่น ๆ มีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารทั้ง 4 ทักษะไม่แตกต่างกัน เพราะว่าวิชาการต่างๆ เจริญและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ถ้าผู้บริหารสถานศึกษาเฉื่อยชา ในการที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมก็จะกลายเป็นคนล้าสมัยอย่างรวดเร็ว (วิจิตร วรุตบางกูร 2540 : 50) ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก และจากการที่ผู้บริหารสถานศึกษา มีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารอยู่ในระดับมาก ย่อมส่งผลให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น เพราะเมื่อผู้บริหารเห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเองแล้วย่อมเห็นความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรในสังกัดด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2525 : 42-44) ผลที่ตามมา คือ การศึกษามีคุณภาพสูงขึ้น

4. ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์การบริหาร น้อยกว่า 5 ปี, 5-10 ปี และมากกว่า 10 ปี มีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารงานแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน แสดงว่าประสบการณ์การบริหาร ไม่ใช่ปัจจัยที่ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษา มีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหาร เพราะว่าปัจจุบันกระแสการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลกระทบต่อจัดการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะการศึกษาจะมีบทบาทและความสำคัญ ในฐานะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้สนองต่อการพัฒนาประเทศ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา จึงมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง เพื่อให้มีคุณลักษณะของผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อำนวย วีรวรรณ (2535 : 194-195) ที่กล่าวว่าผู้บริหารจะต้องเป็นผู้รู้ซึ่งถึงแก่่งาน นั่นคือ ต้องเป็นผู้มีความสามารถวิเคราะห์ปัญหา สามารถนำหลักวิชามาประยุกต์ใช้ มองการณ์ไกล มีการวางแผนได้อย่างเหมาะสม มีความเป็นผู้นำ มนุษย์สัมพันธ์ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ตื่นตัวตลอดเวลา และต้องมีความก้าวหน้า ทันสมัยในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้เนื่องจากคุณลักษณะของผู้บริหารที่เหมาะสมเป็นสิ่งเกื้อกูลให้การปฏิบัติงานเป็นผลสำเร็จ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับตำแหน่ง เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจในตำแหน่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากผลการวิจัยพบว่าตำแหน่ง สาขาที่สำเร็จการศึกษา และประสบการณ์การบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาไม่ใช่เป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษามีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารแตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้หรือตั้งไว้ เพราะผลจากกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านต่างๆ กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1. บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไป ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ งานบริหารจึงมีขอบเขตกว้างขวางขึ้น ต้องรับผิดชอบงานมากขึ้น ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การวางแผนบุคลากร การวางแผนการใช้งบประมาณ และการปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงและค่อนข้างซับซ้อน ตำแหน่ง สาขาที่สำเร็จการศึกษา และประสบการณ์การบริหารที่มีอยู่อาจไม่เพียงพอ ทัดเทียมหรือรู้เท่าทันต่อความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางวิทยาการ

2. ลักษณะการบริหารการศึกษาในปัจจุบัน มีการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบจากส่วนกลาง ลงสู่สถานศึกษาให้สถานศึกษามีอำนาจในการตัดสินใจ มีภาระงานในหน้าที่และความรับผิดชอบมากขึ้น จากลักษณะงานดังกล่าว ทำให้เกิดช่องว่างในการบริหาร เช่น การควบคุม คุณแลไม่ทั่วถึง การมีระเบียบปฏิบัติที่มีรายละเอียดมาก และเปลี่ยนแปลงบ่อยๆ การพิจารณาความคิดความชอบที่ยังมีปัญหาในเรื่องความโปร่งใส ความยุติธรรม สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาในการบริหารงาน ซึ่งปัญหาเหล่านี้ อาจมาจากตัวผู้บริหาร จากชุมชน จากผู้ได้บังคับบัญชา และจากสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่การแก้ไขปัญหากโดยใช้วิธีการที่ไม่เหมาะสมก็ยากที่จะประสบผลสำเร็จของงาน การบริหาร ลักษณะงานที่เปลี่ยนแปลงบ่อยๆ และรวดเร็วนี้ จึงเป็นประเด็นหนึ่งที่ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีตำแหน่ง สาขาที่สำเร็จการศึกษา และประสบการณ์การบริหารต่างกัน มีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารแตกต่างกัน

3. การปฏิรูปการศึกษาทำให้ระบบโครงสร้างการบริหารการศึกษา หลักสูตรวิธีสอบและเทคโนโลยีสารสนเทศ เข้ามามีบทบาททำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและวิธีปฏิบัติไปอย่างรวดเร็ว ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีทักษะในการแสวงหาความรู้ ข่าวสาร และข้อมูลใหม่ๆ ตลอดเวลาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตลอดจนเป็นนักคิด นักอ่าน นักฟัง และนักปฏิบัติที่ดี เพื่อปรับก้าวให้ทันต่อสภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลงให้เกิดสิ่งใหม่ๆ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้ในครั้งนี้ มีดังนี้

1.1 หน่วยงานระดับนโยบาย ควรสร้างหลักสูตรเพื่อพัฒนาบุคลากร สายการบริหารการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยกำหนดให้มีเนื้อหา สาระความรู้ และ

ทักษะการบริหาร ในทักษะด้านความรู้ ความสามารถ มนุษยสัมพันธ์ เทคนิควิธีการ และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ หน่วยงานระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรจัดโครงการสัมมนา โดยกำหนดประเด็นอภิปราย เพื่อรับทราบและวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ของสถานศึกษา โดยมีเนื้อหาที่ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษา ควรสำรวจความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารการศึกษา และพัฒนาทักษะการบริหารสำหรับผู้บริหาร

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษา ควรศึกษาวิเคราะห์ชุมชน เพื่อหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาไปยุคปฏิรูปการศึกษา โดยเฉพาะอย่างการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารทั้ง 4 ทักษะ ในกลุ่มอื่นๆ เช่น รองผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มงาน และหัวหน้ากลุ่มสาระวิชา

2.2 ควรศึกษาวิจัยความต้องการพัฒนาทักษะการบริหาร ทั้ง 4 ทักษะ ในสถานศึกษาสังกัดอื่นๆ